

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ
(1869–1910)

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἀνάγκην ἐνὸς μεγάλου καλλιτέχνου, ὁ ὁποῖος νὰ τοὺς εἶδε, νὰ τοὺς ἠσθάνθη, νὰ τοὺς ἠννόησε, νὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τοὺς ἀπεικονίσει, διὰ νὰ τοὺς ἰχνογραφήσῃ τὰς εἰκόνας. Τὸν καλλιτέχνην αὐτὸν τὸν ἔχουν. Καὶ εἶναι ἀπαράμιλλος. Καὶ εἶναι νεαρώτατος καὶ εἶναι σύγχρονος τῶν ἡρώων. Εἶναι ὁ Ὅμηρος. Ὁ πραγματικὸς αὐτὸς ἐσχατόγηρος τοῦ κόσμου, αὐτὸς εἶναι ὁ ροδοπάριος καὶ ξανθοχαίτης ἡρωικώτατος ἔφηβος. Αὐτὸς ὠδήγησεν τὸν νοῦν καὶ τὸ χέρι τῶν παλαιῶν μας καλλιτεχνῶν καὶ σήμερον δὲν ἐννοεῖται καὶ δὲν βλέπεται πραγματικῶς καὶ δὲν ἀπεικονίζεται παρὰ διὰ μέσου αὐτοῦ, ὁ λερώτατος καὶ σκοτισμένος σὰν κάθε ἥρωα τῆς Τρώδος, Κατσαντώνης ἢ Βλαχάβας ἢ Κολοκοτρώνης ἢ Καραΐσκος ἢ Μάρκος.

Δὲν ἐτρελλάθην βέβαια διὰ νὰ ζητῶ ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς τωρινούς νὰ ἔχωμεν σχέσιν μὲ τὴν μουσικὴν τοῦ Ὁμήρου, ἀλλὰ δυνάμεθα θαυμάσια νὰ κάμωμεν τὴν δουλειάν μας, μὲ τὰς μεταφράσεις τῶν σχολείων. Καὶ ὁ ἴσον παραδοξολογία καὶ ἂν φανῆ εἰς τωρινούς, ὁ Ὅμηρος εἶναι ὁδηγὸς τῶν, ἐκεῖ θὰ εὔρουν τὴν πραγματικότητα τοῦ ἰδικοῦ μας ἥρωος. Τὴν ρυπαρότητα καὶ τὴν σκόνην, τὴν διχόνοϊαν καὶ τὸν φθόνον, τὸ μυϊκὸν τέντωμα τῆς κομπορρημοσύνης καὶ τῆς καυχησιολογίας, τὸ ἀνέμισμα τῆς αὐθάδους καὶ ἀνυποτάκτου χαίτης καὶ γλώσσης, τὸ βλοσυρὸν καὶ ὑβριστικὸν βλέμμα, καὶ τὴν ἀγέρωχον περιφρόνησιν τοῦ συναγωνιστοῦ, τὴν ὑβρίζουσαν καὶ βωμολοχοῦσαν ὄρμην κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, τὴν ὑψίστην ἀνθρωπίνην νοητικὴν, ψυχικὴν καὶ μυϊκὴν ἔντασιν, διὰ μέσου τοῦ ἐχθροῦ, κατὰ τοῦ λαφύρου. Τὴν ἠρεμον βασίλειον λυγηρότητα τῆς νυμφικῆς στάσεως διὰ τὴν ἀθανασίαν τοῦ Μάρκου, ἢ τοῦ Ἀχιλλέως, τοῦ ἐνὸς Ἕλληνοσ ἥρωος. Διότι ὁ δαιμονισμένος Ἕλληνας καὶ τὴν στάσιν αὐτὴν ἀκόμη διὰ τὴν ἀθανασίαν φροντίζει νὰ

λάβη, διὰ ν᾽ ἀπαλλάξη καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόπον τὸν καλλιτέχνην, ὁ ὁποῖος θὰ ἔλθῃ ἔπειτα νὰ τὸν ἀποθανατίσῃ.

Καὶ λέγω αὐτό, διὰ νὰ δώσω ἓνα παράδειγμα τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἔχομεν καὶ διὰ νὰ εἰπῶ, ἰδοὺ ἓνας θαυμάσιος ὁδηγὸς τῆς ιδέας πρὸς τι, καὶ μετὰ τὸν ὁδηγὸν τῆς ιδέας πρὸς τι, ἰδοὺ καὶ ὁ Γύζης διὰ νὰ ὁδηγήσῃ τὸ μάτι καὶ τὸ χέρι πρὸς εὐρεσίαν τοῦ σχήματος. Διότι ἐνῶ φωνάζουν πολλοὶ ὅτι δὲν ἔχομεν τίποτε διὰ νὰ ὁδηγηθῶμεν, ἐγὼ βλέπω ὅτι ἔχομεν τὰ πάντα, ἀφθονώτατα διὰ τὸ κάθε τι. Μετὰ τὸν Λαϊκὸν ἔχομεν τὸν Θρησκευτικὸν μας κόσμον. Ἔχομεν νὰ ἀντλήσωμεν ὅπως ὁ Ράλλης ἀπὸ τὰ μοναστήρια, καὶ τὰς τελετάς, ὠραίας εἰκόνας καὶ ἔχομεν νὰ ἐπενδύσωμεν αὐτοὺς τοὺς ναοὺς μας. Ἡ Ἐκκλησία τὸ διατάσσει. Ἔχομεν νὰ ἀναδημιουργήσωμεν τὸ θρησκευτικὸν μας κόσμον ὁλόκληρον. Καὶ ὁ κόσμος αὐτὸς ἐπίσης, εἶναι πλησιέστερος παντὸς ἄλλου εἰς τὸν τωρινὸν ζωγράφον. Καὶ δὲν εἶναι δυστύχημα, ὅτι ὁ τωρινὸς ζωγράφος δὲν εὐρίσκεται εἰς στενάς σχέσεις μὲ τὸν ἱερέα καὶ τὸν ἅγιον, ὅπως θὰ διετείνετο ὁ κάθε πεζὸς φραγγοφορεμένος ἱεροκήρυξ, ἀλλὰ εὐτύχημα.

Ὁ Ἕλληνας δὲν ἔχει φύσει ἄλλην σχέσιν μὲ τοὺς Ἁγίους του - δηλαδή τοὺς Θεοὺς του - παρὰ τὰς αὐτὰς φιλικὰς ἐκδηλώσεις πού ἔχει μὲ τοὺς βουλευτάς του. Συναλλάσσεται, ἀνταλλάσσει φιλοφρονήματα καὶ δῶρα καὶ πηγαίνει πρὸς αὐτούς, ὅταν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐορτάζοντος ἀγίου χορεύουν, τραγουδοῦν καὶ παίζουν μουσικὴν. Ὁ Ἕλληνας φύσει, ἐπισκεπτόμενος τὸν Θεόν, ἀποκαλύπτεται, μένει ὄρθιος, τὸν χαιρετᾷ μειδιῶν, τοῦ ὁμιλεῖ εἰς ἐνικὸν ἀριθμὸν, καὶ συνομιλεῖ διὰ τοῦ τραγουδοῦντος ἱερέως καὶ ψάλτου. Καὶ μετὰ τὴν βραχείαν ἐπίσκεψιν, εἰς τὴν αὐλὴν καὶ τὸ προαύλιον, ἐννοεῖ νὰ στήσῃ τὸ παιηγῦρι του, νὰ φάγῃ, νὰ πιῇ, νὰ χορεύσῃ, νὰ τραγουδήσῃ, νὰ εὐφρανθῇ, καὶ μὲ ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς χαρᾶς, τοῦ οἴνου, τοῦ ἔρωτος, εὐφραίνει καὶ τὸν Θεόν του.

Εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορον, ἐὰν δὲν συμφωνῇ ἢ πραγματικότης, μὲ τὰς ιδέας τοῦ κάθε φραγγοφορεμένου ἱερομωρολόγου· ἄλλο ραγιαῖς καὶ ἄλλο Ἕλληνας. Ἄλλο φραγγοπίθηκος καὶ ἄλλο Ἕλληνας. Ὁ λαὸς μας οὕτω ἐκδηλώνει τὸ θρησκευτικὸν του αἶσθημα σήμερον καὶ ὁ λαὸς τῆς ἀκμῆς τῆς νέας θρησκείας μας, ἥτοι τῆς

ἐποχῆς τῶν Χρυσοστόμων, οὕτω ἐξεδήλωνεν ἑαυτόν. Καὶ οὕτω ἐξεδήλωνεν ἑαυτὴν τότε καὶ ἡ ἐπίσημος ἐκκλησία. Ἡ τωρινὴ θρησκεία μας ἔχει τὴν σκυθρωπότητα τῆς σκλαβιάς πὺν ἐπέρασε, τὴν θλίψιν τῶν βασάνων πὺν διῆλθε, καὶ αὐτὴν ἀκόμη τώρα τὴν ἐπίδρασιν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἰδεῶν διὰ τῶν Γερμανοπαθῶν παπᾶδων καὶ ἐπὶ πλέον τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν τὴν ὁποίαν ἐφιλοπόνησεν δι' ὅλα ἡ Ἐλεεινότης μας.

Ἔχομεν λοιπόν, νὰ ἀναδημιουργήσωμεν μὲ τὴν ἐλευθέραν μας τώρα ψυχὴν τὸν θρησκευτικὸν μας κόσμον, μὲ ὅλην τὴν ζωηρότητα καὶ φαιδρότητα τῶν χρωμάτων, νὰ ἐπενδῆσωμεν μὲ χαίρουσαν καὶ ἑορταστικὴν καὶ χρυσοστόλιστον ζωγραφικὴν, ὅλους τοὺς τοίχους τῶν ναῶν μας, ἀναδημιουργοῦντες μὲ νέαν ἀντίληψιν καὶ δίδοντες νέαν μορφήν εἰς τὴν χριστιανικὴν μας τέχνην.

Σεῖς οἱ ζωγράφοι θὰ χαροποιήσετε καὶ θὰ φωτίσετε τοὺς ναοὺς μας. Καὶ εἶναι ἀκατανόητον πῶς ἐνώ ὑπάρχει Λύτρας, μὲ τὴν ἀπλὴν λαϊκὴν ψυχὴν τοῦ νησιώτου καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα ἀδελφὸν μὲ τοῦ Παπαδιαμάντη, τύπος ὁ ὁποῖος ὀλοὲν χάνεται, δὲν παρεδόθη εἰς αὐτόν, ἓνας μικρὸς ὠραίος ναῖσκος διὰ νὰ τὸν ζωγραφίσῃ καὶ ἔλθουν μίαν ὥραν ταχύτερα οἱ ξένοι καὶ μᾶς γράψουν· ἢ ἀναγέννησις τῆς Τέχνης ἐν Ἑλλάδι ἢ διὰ νὰ τὸ πιστεύσωμεν, ἔπειτα καὶ μεῖς. Ἀλλὰ νὰ μὴ πάρετε ὡς ὑποδείγματα τὰς Ἰταλίδας - παρθένους ἢ μὲ τὰ θεατρικὰ ἀνατινάγματα, πεπλώματα καὶ χρώματα, - ἀλλὰ τὴν Ἑλληνίδα πὺν ἔχετε ἐμπρός σας - τὴν μητέρα σας - καὶ νὰ διδαχθῆτε ἀπὸ τὰς εἰκόνας μας τὸ αἶσθημά μας καὶ νὰ πάρετε τὰ χρώματά σας ἀπὸ αὐτὰς καὶ ἀπὸ τὰ χρώματα τοῦ λαοῦ. Ἐνα καὶ τὸ ἴδιον πρᾶγμα εἶναι ὅλα. Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ ἡ μελέτη τῶν ἑλληνικῶν θρησκευτικῶν βιβλίων, ἢ μελέτη τῶν θρησκευτικῶν παραστάσεων εἰς τοὺς ναοὺς, ἢ μελέτη τοῦ αἰσθήματος τοῦ λαοῦ καὶ κυριώτατα, ἢ βαθυτάτη μελέτη τῆς θρησκευτικῆς μας Τέχνης, τῆς φυσικῆς περιφρονημένης ἀπὸ τοὺς ρωμηοὺς, ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ πρᾶγματα. Ἀλλ' ἢ τις ὅμως, δὲν θὰ ἀργήσῃ πολὺ ὁ καιρὸς, πὺν θὰ τεθῆ πλησίον τῆς ἀρχαίας χαμένης τῆς ἀδελφῆς καὶ ὑπεράνω τῆς ζωγραφικῆς τῆς Ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως. Καὶ ἡ μελέτη αὕτη καὶ ἡ ἀναδημιουργία αὕτη, μᾶς ἀνοίγει τὰς θύρας, μᾶς ἀναβιβάζει καὶ εἰς κόσμον εὐρύτερον, εἰς κόσμον

ἀνώτερον, εἰς κόσμον χιμαιρικόν, εἰς τὸν Βυζαντινόν μας κόσμον, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ τὴν ἔκφρασιν.

Μετὰ τὸν Λαϊκὸν λοιπὸν κόσμον, μετὰ τὸν Ἡρωικόν, μετὰ τὸν Θρησκευτικόν, ἔχομεν τὸν Βυζαντινόν μας Κόσμον. Ἡ θρησκευτικὴ μας τέχνη, ἡ πλησιεστέρα ἡμῶν, εἶναι καὶ ἡ κλεῖς διὰ τῆς ὁποίας μᾶς ἀνοίγονται αἱ θύραι τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου, τοῦ ζωγραφικωτάτου τῶν κόσμων μας. Ἀλήθεια τί ἀξιοθρήνητον θέαμα. Ἐνῶ ἡμεῖς ὑβρίζομεν τὸν κόσμον αὐτόν, ἄνθρωποι ξένοι, ὀδηγοῦντες τὰς ἰδέας καὶ τὰς τέχνας ἐν Εὐρώπῃ, εἰσέρχονται εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, τὸν ἰδικόν μας καὶ γίνονται ἔνδοξοι καὶ στεφανώνονται, ὡς ἐξερευνηταὶ καὶ εὔφρευέται καὶ ὑμνωδοί του. Εἰσέρχονται καὶ κατακτοῦν καὶ στολίζονται καὶ θησαυρίζουν, ἔρχονται καὶ μᾶς παίρνουν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ χέρια μας καὶ ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ μάτια μας τοὺς θησαυροὺς μας πού ἡμεῖς περιφρονοῦμεν σὰν ἄγριοι κλείοντες ἐπιμόνως τὰ μάτια μας εἰς τὴν καλλονήν.

Ἦδη εἰς τὴν Εὐρώπην αἱ ἐκ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἐμπνεύσεις καὶ μιμήσεις εἶναι τοῦ συρμού. Ὁ Βυζαντινός μας κόσμος εἶναι ἐντελῶς ἀνεκμετάλλευτος· οἱ λαοὶ αἱ πολῦτιμοι ὑλαὶ ἀνατολῆς καὶ δύσεως, ἀποσύρονται ἀπὸ τοὺς τόπους καὶ τὰς χεῖρας τῆς βαρβάρου οἰκουμένης, ἵνα διὰ χειρῶν ἑλληνικῶν συνδυσασθοῦν καὶ μεταμορφωθοῦν εἰς στολίσματα, τοῦ ἐνὸς Ἑλληνοῦ δεσπότη, ὁ ὁποῖος βασιλεύει ἐπὶ τοῦ μίγματος ὅλων τῶν φυλῶν. Ἀμύθητος εἶναι ὁ πλοῦτος, ἀμύθητος εἶναι ἡ ποικιλία, μὲ τὴν ὁποίαν ἐστολίσαμεν τότε οἰκοδομήματα, οἰκίας, βασιλεια δώματα, τοὺς νέους ναοὺς, καὶ ἀδιήγητον τὸ πλούσιον κάλλος τῶν ἐνδυμάτων καὶ ὅλων τῶν στολισμάτων τοῦ τότε μας βίου (...).